

FRAGMENTS D'UNA ANTIGA CONSUETA SEGONS ELS USOS
DE LA CATEDRAL DE GIRONA
(ADG, fragments de manuscrits, núm. 32.)

per MARC SUREDA I JUBANY¹

RESUM

Entre els fragments de manuscrits de l'Arxiu Diocesà de Girona es conserva un bifoli que conté indicacions litúrgiques per al període que va del Diumenge de Quinquagèsima al I Diumenge de Quaresma, i part de les del Divendres Sant. Formava part d'un directori litúrgic que pot datar-se a la segona meitat del segle XIII i que coincideix de manera molt evident amb els textos de la consuetud de 1360 de la seu de Girona (ACG, ms. 9). Probablement, per tant, pertangué a una adaptació per a usos parroquials d'una consuetud catedralícia més antiga i desapareguda.

Paraules clau: Consuetud, catedral, parròquia, Girona, segona meitat s. XIII

ABSTRACT

Among the fragments of manuscripts kept in the Diocesan Archives of Girona, there is a bifolium containing liturgical indications for the period between *Dominica in Quinquagesima* and *Dominica Prima Quadragesimae*, as well as part of those for Good Friday. It was part of a liturgical directory that may be dated in the second half of 13th cent. and that coincides in a very evident way with the texts in the Girona Cathedral customary of 1360 (ACG, ms. 9). Therefore, it is probably an adaptation for parish uses of an earlier -and now lost- cathedral customary.

Keywords: Customary, cathedral, parish church, Girona, 2nd half of 13th. cent.

1. Vull agrair a Mn. Joan Naspleda les facilitats en l'accés al manuscrit, i a Mn. Miquel dels Sants Gros els consells i l'ajut en el seu estudi. Aquest treball també s'emmarca en el projecte de recerca *Catedrals romàniques en la província eclesiàstica tarraconense (s. XI-XIII): programats visuals, litúrgia y arquitectura* (HAR2012-32763), dirigit pel Dr. Gerardo Boto (UdG).

Entre les consuetes medievals catalanes, és ben coneguda per la seva riquesa i meticulositat la que es va compondre a la seu de Girona vers 1360 (ACG, ms. 9), intitulada al mateix manuscrit -amb lletra d'època moderna- *Consueta antiquissima*. El manuscrit ha estat descrit com a llibre litúrgic en diversos indrets,² però malauradament, a banda de l'ús d'alguns passatges en nombrosos treballs d'història de la litúrgia (o de la paralitúrgia), d'arqueologia o d'història de l'art, el seu contingut roman encara inèdit, a l'espera que un dia es pugui completar i publicar l'edició que n'estava preparant el malaguanyat Gabriel Roura. Roura, deixeble conspicu que fou d'Anscari M. Mundó -a qui és dedicat el present volum de la *Miscel·lània*-, també havia explorat per consell d'aquest darrer el fons de fragments de manuscrits -gairebé tots litúrgics- de l'Arxiu Diocesà de Girona, d'entre els quals n'estudià i publicà el 1978 un que contenia una versió fins llavors desconeguda de l'Epístola farcida de sant Esteve.³

Precisament un altre fragment del mateix fons, el que estudiem ací, constitueix la resta més antiga d'un directori litúrgic gironí, que com veurem podria predatar en aproximadament un segle la *Consueta antiquissima*. Per bé que d'extensió migrada a causa del seu estat fragmentari (un sol bifoli), la troballa és rellevant. La consuetat gironina ACG ms. 9, tot i ser reconeguda com un dels més interessants monuments de la història de la litúrgia medieval a Catalunya, no és ni de bon tros el directori més antic conservat al país: se li avancen els exemplars complets d'Urgell, de mitjan segle XII,⁴ i de Vic, de vers 1215,⁵ a més d'una petita sèrie de fragments recuperats d'ací i d'allà⁶. Tot i que enlloc no s'ha expressat obertament, és evident que la *Consueta gerundensis* de 1360 va haver de tenir precedents il·lustres i importants, comparables als manuscrits que acabem de citar. Resulta del tot lògic suposar-ho, entre altres coses, per la riquesa del seu contingut i per l'arcaïsmes d'alguns dels ritus que s'hi descriuen; també seria estrany que el cèlebre escriptori catedralici gironí, de trajectòria ben coneguda almenys d'ençà del segle X, no hagués proveït ben d'hora la catedral d'un volum d'aquesta mena. A més, la redacció del ms. 9 de l'ACG va obeir a la necessitat d'adaptar els antics constums litúrgics gironins a

2. J. Villanueva, *Viage literario á las Iglesias de España, XII (Viage á Urgel y á Gerona)*, Madrid, 1850, p. 209; J. Gudiol i Cunill, *Arqueologia litúrgica de la Provincia Tarraconense, 1927* (inèdit), vol. VIII, p. 258; A. Pladevall, J. M. Pons i Guri, «Particularismes catalans en els costumaris dels segles XIII-XVIII», *II Congrés Litúrgic de Montserrat (III. Secció d'Història)*, Montserrat, 1967, núm. X, p. 141-142; J. Janini, *Manuscritos litúrgicos de las bibliotecas de España. II. Aragón, Cataluña y Valencia*, Burgos, 1980, núm. 486; M. Sureda, «La consuetat de Girona», E. Carrero (dir.), *Consuetas catedralicias de la Corona de Aragón*, en premsa.
3. G. Roura, *Una nova versió de l'Epístola farcida de Sant Esteve*, Girona, 1978.
4. ABEV, ms. 131; ed. M. S. Gros, «La consuetat antiga de la Seu d'Urgell», *Urgellia*, 1 (1978), p. 183-266.
5. ABEV, ms. 134; ed. M. S. Gros, «El *Liber consuetudinum vicensis ecclesie* del canonge Andreu Salmúnia», *Miscel·lània Litúrgica Catalana*, VII (1996), p. 175-294.

un nou estat de l'edifici de la catedral, assenyaladament de la seva capçalera, que havia estat recentment rededicada (1347),⁷ la qual cosa presuposa ben lògicament l'existència de codificacions anteriors. El fragment localitzat, doncs, constitueix el testimoni més antic conegut fins avui de l'ordenament litúrgic de la catedral de Girona; i potser és també testimoni del fenomen –ben normal, d'altra banda– de la seva adaptació als usos i necessitats de la litúrgia parroquial.

Descripció i datació

Es tracta d'un bifoli de pergamí de dimensions relativament reduïdes, 25 x 34,5 cm, i que no podia ser el central del seu quadern, car els textos del foli 1-1v corresponen, com veurem, a festes diferents i no correlatives a les reflectides als folis 2-2v. Un cop plegat, el fragment dóna idea de les dimensions del volum del qual formava part, de la meitat de l'amplada: uns 25 x 18 cm. La caixa d'escriptura, que ocupa còmodament la part central superior de cadascun dels folis, és constituïda per dos corondells de 18 x 5,5 cm aproximadament i separats entre ells per un marge d'1 cm. Amb traços vermells s'hi han remarcat les lletres inicials dels textos litúrgics, les que indiquen el tipus de peça (antífona, himne, lliçó...), les indicacions de les hores (laudes, prima, tèrcia...) i els encapçalaments corresponents als diferents dies i festes. Només la indicació del I diumenge de Quaresma (peça 24) està íntegrament escrita amb tinta vermella; del mateix color són també els calderons -no indicats a l'edició- amb què s'encapçalen normalment les indicacions corresponents a cadascuna de les festes i hores canòniques. L'escriptura és gòtica cursiva no excessivament angulosa, feta amb tinta sèpia, que podria ser datada a mitjan o a la segona meitat del segle XIII;⁸ també la disposició textual en dos corondells assenjala més la segona meitat del segle que no pas la primera [fig. 1].

L'estat actual del bifoli acusa la seva reutilització com a cobertes d'un volum que, com veurem, era un llibre sacramental. Per això el seu perímetre mostra uns plecs que malauradament coincideixen amb les primeres línies

6. Pladevall, Pons, «Particularismes catalans...», op. cit., núms I i IV-VIII; és discutible que la consuetat d'Urgell ACU ms. 2048, núm. IX d'aquesta llista, predati la de Girona (núm. X), car ens fa l'efecte que li escau més una datació dins el segle XV.
7. M. Sureda, «La consuetat de Girona», op. cit. Quant al procés constructiu de la catedral a partir de mitjan s. XIV i l'estat de l'edifici en aquelles dates, vegeu M. Sureda, «*Ut corpus sit conformis novo capiti* (1347). El pas de la capçalera a la nau en la construcció de la catedral gòtica de Girona», *Studium Medievale*, 3 (2010), p. 271-304
8. Tot i que la datació pels sols criteris paleogràfics sempre és exposada, l'horitzó cronològic sembla clar d'acord amb altres documents gironins ben datats. D'altra banda, és il·lustrativa la comparació d'aquesta escriptura, més arrodonida i compensada, amb les poques línies de lletra cursiva incorporades al segon corondell del f. 54v de la consuetat ACG ms. 9, de vers 1360, que per la disposició del text van haver de ser escrites contemporàniament als tipus libraris que predominen a la resta del manuscrit i que resulten ser força més anguloses.

de cada corondell, la lectura de les quals esdevé per això molt difícil; a més, a les cares exteriors (folis 1 i 2v) es veuen taques, algunes clarament provocades per la deposició d'objectes circulars sobre el pergami (foli 2v), i zones amb el text mullat o esborrat (sobretot al primer corondell del foli 1), que també han provocat algunes llacunes en l'edició. Però tenint en compte que l'adaptació com a cobertes consistí bàsicament en plegar les vores del bifoli sobre el nou llibre, i que la caixa d'escriptura resta gairebé intacta amb els seus marges, segurament no hi va haver retalls importants i per tant almenys les mides del fragment deuen ser gairebé les originals. Malgrat les pèrdues, doncs, les pàgines del volum presenten un aspecte que no deu pas ser significativament diferent del que tindrien els altres folis de l'original.

Procedència

Segons el registre de l'ADG, aquest fragment fou recuperat de les cobertes d'un volum que procedia de Corçà (Baix Empordà). El rescat, doncs, pogué dur-lo a terme Josep M. Marquès d'ençà que l'arxiu parroquial d'aquesta localitat empordanesa fou dipositat a l'ADG. El llibre era un dels sacramentals de la parròquia: al capdavant del foli 1, amb tinta negra, hom va escriure-hi «Baptismes, esponsoris, y defuncions, confirmacions, fins lo any 1734»,⁹ la qual cosa proveeix doncs un horitzó cronològic per a la transformació del bifoli i alhora un *terminus ante quem* per al malmenament del volum d'origen. És obvi, doncs, que quan al segle XVIII es cercaren pergamins per a fer les cobertes dels llibres parroquials el bifoli era a l'abast del responsable d'aquesta operació; no podem assegurar que hi fos tot el volum, car aparentment Marquès no n'identificà altres fragments a les cobertes dels altres llibres parroquials del mateix indret. Dins d'aquest marge d'incertesa, és possible pensar que qui confeigí els nous llibres anà a cercar els pergamins en algun altre lloc on aquests ja no eren útils, i igualment es pot imaginar que el volum sencer es trobava a Corçà, i que només a aquest bifoli se li donà l'ús descrit. En tot cas, el que resulta clar és que el 1734 es tractava, potser des de feia temps, d'un tros de llibre vell i en desús.

Contingut

Com s'ha avançat, el bifoli reflecteix dos moments diferents del cicle litúrgic. El foli 1-1v comença amb les matines del diumenge de Quinquagèsima (peces 1-8) i segueix amb els ritus i textos per al Dimecres

9. A la superfície del mateix foli 1 hi ha altres anotacions: cap al centre, una suma; a la vora dreta, una quantitat (12 lliures 4 sous 10 diners); i a la vora inferior, el text «a sis de juny». La disposició de tots aquests elements indica que el bifoli es posà de caps per avall i que el nostre foli 1 quedà com a portada del nou llibre.

de Cendra (9-17), els tres dies següents (18-23) i finalment el primer Diumenge de Quaresma fins a tèrcia (24-27). Els folis 2-2v, en canvi, corresponen íntegrament al Divendres Sant, des de la lectura de la passió segons sant Joan (peça 28) fins a l'inici de les completes (33). Els bifolis interns, doncs, contenen les indicacions per a la resta de la setmana I de Quaresma, les de les setmanes II-V i les de la Setmana Santa fins a l'hora nona del Divendres Sant.

El més remarcable del contingut del fragment -i el que n'assegura la filiació gironina- és la coincidència gairebé total dels seus textos litúrgics i indicacions rituals bàsiques amb les que figuren a l'esmentada consuetatres-centista de la catedral de Girona (ACG, ms. 9, folis 35v-38v i 53-55). De fet, el text del directori catedralici ha estat essencial a l'hora d'establir correctament el contingut del fragment estudiat, especialment pel que fa als mots esborrats o perduts, que gràcies a això han pogut ser restituïts o, almenys, se n'ha pogut proposar una lectura plausible. Hem pogut, així, deixar només unes poques llacunes veritablement insalvables -sobretot a les línies inicials dels corondells de les cares extremes-, d'altra banda tan curtes que no dificulten gens la comprensió global del text, ni deuen escamotejar dades rellevants. Les dues úniques divergències remarcables quant a contingut són la indicació de la lliçó del primer nocturn del Diumenge de Quiquagèsima, «*Noe vero cum quingentorum*» (Gn 5, 31), absent de la consuetat catedralícia, i una digressió, el Divendres Sant, sobre els motius pels quals cal barrejar aigua i vi al calze durant la missa de Presantificats, atribuïda al papa Alexandre (probablement II) i continguda al Decret de Gracià (*De consecratione*, Dist. II, can. 1), que tampoc figura al ms. ACG 9. Aquest fet és potser el més xocant, ja que en termes generals la consuetat catedralícia, en descriure les festes que ens ocupen, és molt més prolixa i evolucionada que el nostre succinte fragment.

A més del repertori litúrgic gairebé del tot idèntic, un fet per ell mateix prou determinant, hi ha altres trets que relacionen el contingut del nostre fragment amb el del directori catedralici d'una manera inequívoca. És interessantíssim, en aquest sentit, que s'hagin conservat al fragment els ritus de l'ostensió i l'adoració de la Creu el Divendres Sant. Resulta significatiu no només que s'hi descriguin fil per randa els mateixos gestos i moviments que a la consuetat de la catedral (per exemple, a l'hora de descobrir un rere l'altre els braços de la creu), d'una manera més resumida però combinats amb els mateixos cants, sinó també els mateixos actors: a les peces 26 i 27, per exemple, s'esmenta el tresorer i el claver, que són oficis catedralicis, així com els *scolares*, i finalment, a la peça 31, el bisbe.¹⁰

10. Tot i que la consuetat ACG ms. 9 és inèdita, els ritus del Divendres Sant han estat resumits en català i exposats per T. Romaguera, «Drames litúrgics del cicle de Pasqua a la ciutat de Girona», *Annals de l'Institut d'Estudis Gironins*, 35 (1995), p. 183-199, esp. p. 197-198.

Tanmateix, les funcions que la consuetatres-centista reserva al prelat són en el nostre bifoli normalment confiades a un *presbiter*, fet que com veurem és força revelador.

La semblança arriba a l'extrem d'esmentar, en tots dos casos, el mateix mobiliari litúrgic. Que a tots dos llocs es parli d'una creu que s'ha de descobrir fins al *loco inferiori ubi est argentum et aurum* (peça 29; a ACG ms. 9, f. 53v) reflecteix clarament aquesta identitat, que troba l'origen en la creu revestida de metalls preciosos que s'emprava a la catedral. S'esmenta també el retaule o *retrotabulum* (peça 29), com a referència topogràfica per al desenvolupament dels ritus esmentats. Al mateix foli de la consuetat ACG ms. 9 el mot (allí *retrotabulam*) s'ha de referir per força al retaule d'orfebreria del Mestre Bartomeu, ampliat i reconfigurat per Pere Berneç vers 1350, i que acompanyava el frontal d'altar d'orfebreria del segle XI, aquell dia dramàticament mig tapat per les tovalles de l'altar (f. 53), una referència que s'obvià a ADG ms. frag. 32; també s'hi fa servir com a referència espacial un *angelus fusteus* (f. 53v) que, si no era una imatge d'altar, podria ser l'estàtua que encara avui es troba a la línia d'imposta d'un dels pilars del presbiteri gòtic i que probablement, junt amb una desapareguda imatge de la Mare de Déu, formava un grup de l'Anunciació.¹¹ Al nostre fragment, com hem dit, només hi consta l'escarida referència a un *retrotabulum* que, tanmateix, hauria de correspondre a un moble del segle anterior, del qual no se'n facilita cap més dada. Aquesta podria ser, doncs, l'única referència coneguda a un antic retaule de l'altar major de la seu gironina, en cronologies de la segona meitat del segle XIII. Que aquest moble existís no tindria res d'estrany, i menys encara en el context d'una catedral com la de Girona; segurament tindria un aspecte apaïsat, en forma de predel·la, com els pocs de la seva època que s'han conservat o dels quals es té notícia.¹² En realitat, per al primer estat del retaule d'orfebreria del Mestre Bartomeu, que caldria situar vers 1320, ja s'ha suposat una estructura de predel·la, en el context de la qual, segons Español, s'hauria pogut acomodar la imatge de culte de la Mare de Déu del segle XII que, abans de la intervenció de Bernés al retaule d'argenteria, devia presidir l'altar major de la seu.¹³

11. J. Nadal, p. Freixas, M. Jiménez, J. M. Nolla, G. Roura, J. Sagrera, M. Sureda, J. M. Oliveras, J. Boadas, *La catedral de Girona. Una interpretació*, Barcelona, 2002, p. 141, fig. 100 (peu d'imatge de P. Freixas); M. Sureda, «Les lieux de la Vierge. Notes de topoliturgie mariale en Catalogne», M.-P. Subes, J.-B. Mathon (dir.), *Vierges à l'Enfant médiévales de Catalogne. Mises en perspectives*, Perpinyà, 2013, p. 54-55.
12. Vegeu-ne un panorama general a P.-Y. Le Pogam (dir.), *Les premiers retables (XIIe-début du XVe siècle). Une mise en scène du sacré*, Paris, 2009; també J. E. A. Kroesen, *Staging the Liturgy. The Medieval Altarpiece in the Iberian Peninsula*, Peeters, 2009.
13. F. Español, «El escenario litúrgico de la catedral de Girona (siglos IX-XIV)», *Hortus Artium Medievalium*, 11 (2005), p. 222.

Conclusió: una consuetud parroquial i les seves fonts

La procedència parroquial d'un directori litúrgic inequívocament vinculat a usos catedralicis pot ser emmarcada en la tendència general, regulada en els sínodes diocesans i concilis provincials, d'adoptar com a model dels usos parroquials la litúrgia de cada seu diocesana.¹⁴ La mateixa consuetud antiga d'Urgell, estudiada per M. S. Gros, nasqué en realitat de l'adaptació per a la litúrgia parroquial d'un directori catedralic urgell-lità, que no sabem si devia ser gaire més antic, però que de ben segur tenia un format més monumental i una redacció més prolixa que el volum ABEV ms. 131. Les dimensions (discretes i manejables) i les característiques (més aviat poc luxoses) del manuscrit del qual hauria format part el nostre bifoli, molt properes conceptualment a les de la consuetud urgellesa, constitueixen un argument addicional a favor d'aquesta hipòtesi.

El cas d'Urgell, precisament, ens parla de la manera com sovint es feien aquestes adaptacions: es mantenia el canemàs bàsic dels textos litúrgics, del seu ordenament i dels ritus bàsics que els acompanyaven, però retallant-ne o adaptant-ne aquells passatges i esments que tenien una relació més directa amb l'execució dels ritus en el marc de l'església catedral: així, en una versió parroquial ideal les accions del bisbe quedaven confiades a un prevere (llevat de les exclusives del prelat, que s'eliminaven), s'ometien els esments del clergat i càrrecs catedralicis i es simplificaven o també suprimien les notes topogràfiques relatives al context urbà de la catedral. Aquesta adaptació podia ser més o menys acurada: per exemple, en la versió maldestrament resumida d'Urgell hi quedaren -per sort- traces de la topografia del conjunt catedralic de la Seu, a més d'altres referències rellevants als usos propis de la comunitat regular de Sant Miquel, que servia el culte comunitari de la catedral.¹⁵ El fragment gironí se situaria en una posició semblant pel fet d'esmentar, com hem vist, el claver, el tresorer o els *scolares*, i fins i tot en una ocasió el bisbe al costat de l'habitual *presbiter*, a més de mobles com la creu d'or i d'argent o el *retrotabulum*. Tots aquests són elements propis del context litúrgic catedralic i no pas del parroquial (o no per força, en el cas del mobiliari). Potser si s'hagués conservat al nostre fragment la descripció dels ritus del Diumenge IV de Quaresma, que revestia a la seu de Girona una particular solemnitat,¹⁶ o de les Lletanies de l'Ascensió, aquesta vinculació resultaria encara més clara. Però el fragment conservat és

14. Pladevall, Pons, «Particularismes catalans...», op. cit., p. 103-104 i 108-109.

15. M. S. Gros (ed.), «La consuetud antiga de la Seu d'Urgell», op. cit., p. 187-188.

16. J. Villanueva, *Viage Literario* XII, op. cit., p. 200-201; M. Sureda, «Architecture autour d'Oliva. Le massif occidental de la cathédrale romane de Gérone», *Les Cahiers de Saint-Michel de Cuxa*, XL (2009), p. 225.

suficient per assenyalar l'existència d'un model de referència catedralici, és a dir, d'un directori anterior a la consuetat de 1360 que el nostre volum adaptava a usos parroquials.

Ben poc podem saber d'aquesta hipotètica consuetat antiga, encara que deduir-ne l'existència sigui ben lògic. Si la datació del nostre fragment és correcta, el volum de referència no hauria de ser posterior, a grans trets, a mitjan segle XIII. D'altra banda, si la cita del Decret de Gracià procedís de la redacció original, difícilment aquesta podria ser anterior a la difusió generalitzada de la dita compilació jurídica, que pot situar-se a mitjan segle XII. No és impossible, és clar, que la cita del *Decretum* sigui una aportació de l'adaptador del text als usos parroquials, però val a dir que una tal referència, enmig d'un text generalment tan succinte i mancat de digressions, aconsella imaginar el contrari. Aquesta possibilitat ens duria doncs a situar la font catedralícia en un horitzó similar al de la composició de la consuetat d'Urgell ja esmentada. De totes maneres, tant si això és cert com si no, és clar que els ritus que s'hi van poder descriure (com els que consten a la consuetat tres-centista) tenen un origen encara anterior, eixits en darrera instància -com bé descrivia Gros per al cas d'Urgell-¹⁷ de l'adaptació dels *ordines romani* a la diòcesi de Girona, forjada d'ençà de la incorporació de la ciutat i diòcesi a l'Imperi Franc poc abans de l'any 800, i encara, en diversos aspectes concrets, fruit de l'ordenació litúrgica establerta de manera contemporània al disseny i a la implantació de la catedral romànica, al segle XI.¹⁸

Edició

Per a l'edició d'aquest curt fragment s'han emprat les normes habituals en aquests casos, tot respectant al màxim el text però alhora procurant fer-ne clara l'estructura i facilitar-ne la consulta. Entre parèntesis angulars < > s'han escrit lletres i mots afegits per fer entenedora l'edició; entre claudàtors [], les restitucions de lletres i mots esborrats, a vegades amb ajut de la consuetat posterior ACG ms. 9, que com hem dit demostra tenir un redactat gairebé idèntic. Els punts suspensius entre parèntesis (...) indiquen les llacunes que no hem pogut omplir.

Les sigles utilitzades per tal d'uniformitzar la denominació de les peces són les següents:

17. M. S. Gros (ed.), «La consuetat antiga de la Seu d'Urgell», op. cit., p. 189.

18. M. Sureda, «Arquitectura i litúrgia a la catedral romànica de Girona (segles XI-XIV)», R. Swanson, C. Mancho (dir.), *El brodat de la Creació de la catedral de Girona*, en premsa.

A.	Antíphona
A. IN EVAG. (o IN EVAG. A.)	Antiphona in Evangelio
CAP.	Capitula
EPS.	Epistola
EVG.	Evangelium
INVIT	Invitatorium
LEC.	Leccio
OFFM.	Officium
OR.	Oratio
PS.	Psalmus
RS.	Responsorium
VR.	Versus
YM.	Ymnum

<CONSUECUDINES SECUNDUM GERUNDENSEM SEDEM>¹⁹<DOMINICA IN L^a

1. *Ad matutinas* (...) YM. Primo di>/f. 1-a/erum, A. *in nocturno* Servite Domino, *lectio in I^o nocturno* [Noe vero] dum quingentorum, *in II° nocturno de sermone* Fidem est, *in III° nocturno de homilia* Ecce ascendimus. RS. Dixit Dominus ad me, Quadraginta annis, Hedificavit, Locutus est, Apparuerunt, [Temptavit, et hoc] dicitur IIIam per ebdomadam (...) [lectio IX^a] Cecus sedebat (...).
2. <In laudibus> A. Secundum multitudinem (...) dicta dominica, IN EVAG. A. do[minicalis?] Ecce ascendimus.
3. *Ad primam* A. Tradetur enim.
4. *Ad tertiam* A. Factum est autem.
5. *Ad missam* OFFM. Esto mihi in Deum, EPS. Diligitis bonum, EVG. Ecce ascendimus.
6. *Ad sextam* A. Transeunte Domino.
7. *Ad nonam* A. Cecus sedebat.
8. *Ad vesperos* A. Dixit dominus, ymnus, responsorium et oratio ut supra, VR. Cecus sedebat, YM. Lucis creator et dicitur per omnes dominicas usque ad dominicam passionis, VR. Dirigatur, IN EVAG. A. Stans autem.
FERIA <IIII^a IN CAPITE IEIUNII> (...)
9. <Ad matutinas leccio I^a> de homilia Cum ieiunatis, responsoria de transacta dominica sicut cantor ordinaverit. /f. 1-b/
10. [In laudibus] CAP. Convertimini ad me et eadem dicitur per omnes horas usque ad primam dominicam <XL^{ae}>, IN EVAG. A. Cum ieiunatis, OR. Concede nobis Domine presidium.
11. *Ad primam* A. Convertimini.
12. *In hac die datur cinis ad populum post primam et cantatur hac* A. Exaudi noscum VR. Salvum me fac et Gloria Patri et reiteratur. Dum cantatur datur cinis benedictus et ipse qui dat sit indutus cum capa lini, postea dicantur orationes cum propriis versibus. Quibus finitis dicitur hac A. Inmutemur cum sequentibus, et ista A. Ecce karissimi, Christe pater debent cantari, et RS. Tribularer cum versibus.

19. Aquest títol, òbviamet, és fictici i no consta enlloc, però reflecteix bé el que creiem que va ser el contingut del volum desmembrat. Per crear-lo ens hem inspirat en el de la consuetat antiga d'Urgell, «*Usus ecclesiastici secundum Urgellensem sedem et episcopatum*»: M. S. Gros (ed.), «La consuetat antiga de la Seu d'Urgell», op. cit.

13. *Postea sequitur missa <OFFM. VR.> Miserere mei. Hac die incipiuntur Kyries defunctorum, hac die dicitur Flectamus genua et prephacio Qui corporali ieiunio et Humiliate capita, et dicitur per totam XL^{am} usque ad feriam V^{am} Cene Domini exceptis dominicis diebus.*
14. *Ad tertiam A. Quis scit si convertatur et oratio ut supra in laudibus. Et est notandum quod illa oratio que dicitur in laudibus dicitur in VI^a / f. 1v-a/ et IX^a.*
15. *Ad sextam A. Quare ieiunavimus.*
16. *Ad nonam A. Thesaurizate, hac antiphona [dicitur I^a in eisdem] aliis horis dicitur usque ad dominicam sequentem.*
17. *Ad vespereos A. IN EVAG. Ubi est thesaurus tuus, OR. Presta Domine fidelibus.*

FERIA V^a

18. *<Ad matutinas> leccio I^a et II^a de homilia Cum intraret Ihesus, leccio III^a de sermone Dominus et salvator, IN EVAG. A. Domine puer meus, OR. Da quesumus Domine fidelibus.*
19. *Ad vespereos A. IN EVAG. Cum audisset centurio, OR. Parce domine.*

FERIA VI^a

20. *<Ad matutinas> leccio I^a et II^a de homilia Audistis, leccio III^a de sermone Iam dies ieiunii, IN EVAG. A. Cum facis helemosinam, OR. Inchoata ieiunia.*
21. *Ad vespereos A. IN EVAG. Tu autem cum oraveris, OR. Tuere Domine.*

SABBATO

22. *<Ad matutinas> leccio I^a et II^a de homilia Cum sero esset factum, leccio III^a de sermone Dilectissimi, IN EVAG. A. Cum sero esset factum, OR. Observacionis.*
23. *Ad vespereos A. Benedictus V^e, CAP. Fratres ortamur vos, RS. Emendemus in melius, YM Iam ter quaternis, VR. Angelis suis, IN EVAG. A. Ecce nunc tempus, OR. Deus qui ecclesiam tuam.*

DOMINICA I^a XL^a

24. *<Ad matutinas>. INVIT. Non sit vobis, YM. Summe /f. 1v-b/ largitor, in nocturno A. Pro fidei meritis cum ceteris, PS. Beatus vir, et sic fiat per omnes dominicas XL^{ae}, VR. Dicet Domino, Ipse liberavit me, Scapulis suis, dicant isti versi per totam XL^{am} scilicet in dominicis diebus et ferialibus usque ad dominicam passionis. Leccio in I^o nocturno de sermone Rogo vos fratres karissimi, in II° nocturno Sollempne tempus, leccio in III° nocturno de homilia Ductus est Ihesus, RS. Ecce nunc tempus, In omnibus exhibeamus, Emendemus, Derelinquat,*

- Scindite, Tribularer si nesci<rem>, *et dicitur tamen per ebdomada <VR..> Angelis suis, In ieiunio, Ductus est Ihesus, et iteratur VR. ante laudibus Scuto circunda<bit>, et dicitur cotidie usque ad dominica passionis.*
25. *In laudibus A. Cor mundum V^e PS. Miserere mei, capitula et oratio ut supra, RS. Scapulis suis, YM. Iam Christe sol, VR. Scuto, istud responsorium, ymnus, versus dicantur cotidie in laudibus, sed predictus ymnus quandoque in diebus ferialibus preter incipi in illo versu Dies venit si lux diei propinqua fuerit sicut in hac die usque ad dominicam passionis, IN EVG. A. Ductus est.*
26. *Ad primam A. Ihesus autem.*
27. *Ad tertiam dicitur YM. ad sonum de Iam Christe sol (...)*
-

<FERIA VI^a PARASCEVE

28. *(...) Passio Domini> /f. 2-a/ nostri Ihesu Christi incipiat sine responsione, et quando dicitur Partiti sunt vestimenta mea statim thesaurarius cum alio clerico ex utraque parte altaris preparati nudent altare sindone illa qua prius fuerat coopertum.*
29. *Lecta dicta passione incipiatur illa OR. alta voce Dilectissimi cum sequentibus, quibus finitis claviger indutus superpellicio et cum duobus scolaribus indutis superpellicio accipiat crucem honorifice et illi accipiant candelabra, et cooperta cruce cum sindone munda, stantes in inferiori pavimento ultra sinistrum cornu altaris versus orientem iuxta retrotabulum, cantet A. Popule meus. Quando fuerit ad illum Et parasti crucem, discooperiant usque ad unum bonum palmum de cruce de loco inferiori ubi est aurum et argentum. Finita antiphona pueri cantent versus Agios o Theos, et alii respondeant expositionem psalmi Sanctus Deus. Postea cantent A. Quod ultra, et cum dicerent Et parasti crucem discooperiant crux usque ad medium locum. Qua /f. 2-b/ fini[ta cantent pueri Agios ut supra] et dictus claviger eat cum pueris usque ad medium locum altaris versus aquilonem et cantet A. Ego quidem, et cum fuerint ad locum illum Et parasti crucem discooperiant crucem usque ad summitatem brachiorum que remaneant aliquantulum cooperti. Antiphona finita pueri cantent et alii respondeant. Item dictus claviger cum pueris eant usque ad cornu altaris versus eandem partem, discooperiatiur tota crux et reverentes ipsam aliquantulum elevatam cantent tamen A. Ecce lignum crucis, et alii flectis genibus respondeant Venite adoremus, et qualibet vice incipiant dictam antiphonam alcius quam prius et respondeant ut supra, et in tertia vice aliquis illorum incipiat <A.> Beati immaculati, et antiphona finita ponatur crux in pavimento coram altari in medio, et superius caput crucis sustentetur in superiori pavimento, quod pavimentum sit paratum pulcris pannis lineis et sindonis.*

30. *Postea fiat sermo ad populum, et finito ser/f. 2v-a/mone (...) [adorent] crucem, et dum [crux adoraverit cantetur] A. Crucem tuam et dicatur tribus vicibus, postea <A.> Dum fabricator cum sequentibus et VR. Crux benedicta et iteratur, et cum osculati fuerint crucem sacerdos dicat <RS.> Omnis terra adoret te et alii respondeant <VR.> Psallat tibi salmum dicat nomini tuo Domine. Item presbiter <RS.> Adoramus te Christe et benedicimus tibi, respondeatur ab aliis <VR.> Quia per crucem tuam redemisti mundum, OR. Deus qui unigeniti filii tui, in fine Per eundem Christum dominum nostrum, postea Benedicamus domino.*
31. *Hiis expletis sacerdos induatur casula et veniat ad altare precedentibus pueris cum accensis candelabris, vadat ad armarium et accipiat corpus Christi quod alia die deposuerat et portet illud manibus elevatis ad altare, et dum recepit dicat Hoc corpus et dicatur tota communionis, et dictus presbiter stans ad dexteram partem altaris /f. 2v-b/ (...) deponat corpus supra corporalibus [et mittat in] calicem de vino non consecrato et miscat aquam, quia sicut ait Alexander papa, «non debet in calice Domini aut vinum solum aut aquam solam offerri, sed utrumque permixtum, quia utrumque ex latere eius sua in passione fluxisse legitur».²⁰ Deinde abluatur calice super altare et odorato incenso et lotis manibus in calice se episcopus vel presbiter et dicat In spiritu humilitatis et cetera. Postea cum operuit incipiat alta voce Oremus, Preceptis et Pater Noster et dicat Libera nos mediocri voce usque Per omnia secula seculorum. Postea qui voluerit comunicari comunicet.*
32. *Hoc facto dicat A. Calicem et dicatur vespere sicut in die precedenti. IN EVAG. A. Accepto pane, Pater noster et Miserere mei et non dicitur oracio. Finitis vespere laventur altaria (...) sanctis cantando et orationibus (...) et Benedicamus Domino.*
33. *In hora vero completorii dicatur completorum ut supra (...).*
-

20. Decretum Gratiani, *De consecratione*, Dist. II, can. 1.

ÍNDIX DE PECES

ANTÍFONES

Accepto pane	32
Beati immaculati	29
Benedictus	23
Calicem	32
Cecus sedebat	7
Convertimini	11
Cor mundum	25
Crucem tuam	30
Cum audisset centurio	19
Cum facis helemosinam	20
Cum ieunatis	10
Cum sero esset factum	22
Christe pater	12
Dixit Dominus	8
Domine puer meus	18
Ductus est	25
Dum fabricator	30
Ecce ascendimus	2
Ecce karissimi	12
Ecce lignum crucis	29
Ecce nunc tempus	23
Ego quidem	29
Exaudi nos	12
Factum est autem	4
Ihesus autem	26
Inmutemur	12
Popule meus	29
Pro fidei meritis	24
Quare ieunavimus	15
Quis scit si convertatur	14
Quod ultra	29
Secundum multitudinem	2
Servite Domino	1
Stans autem	8
Thesaurizate	16
Tradetur enim	3
Transeunte Domino	6
Tu autem cum oraveris	21
Ubi est thesaurus tuus	17

CAPÍTULES

Convertimini ad me 10

Fratres ortamur vos 23

HIMNES

Iam Christe sol 25, 27

Iam ter quaternis 23

Lucis creator 8

Primo dierum 1

Summe largitor 24

INVITATORI

Non sit vobis 24

LECTURES BÍBLIQUES I PATRÍSTIQUES DE MATINES

Audistis 20

Cecus sedebat 1

Cum ieiunatis 9

Cum intraret Ihesus 18

Cum sero esset factum 22

Dilectissimi 22

Dominus et salvator 18

Ductus est Ihesus 24

Ecce ascendimus 1

Fidem est 1

Iam dies ieiunii 20

Noe vero dum quingentorum 1

Rogo vos fratres karissimi 24

Sollemne tempus 24

LECTURES DE LA MISSA

Ecce ascendimus (EVG.) 5

Diligitis bonum (EPS.) 5

OFICI (INTROIT)

Esto mihi in Deum 5

ORACIONS

Concede nobis Domine presidium 10

Da quesumus Domine fidelibus 18

Deus qui ecclesiam tuam 23

Deus qui unigeniti filii tui 30
Dilectissimi 28
Inchoata ieiunia 20
Observacionis 22
Parce Domine 19
Presta Domine fidelibus 17
Tuere Domine 21

PREFACI

Qui corporali ieiunio 13

RESPONSORIS

Adoramus te Christe 30
Apparuerunt 1
Derelinquat 24
Dixit Dominus ad me 1
Ecce nunc tempus 24
Emendemus in melius 23, 24
Hedificavit 1
In omnibus exhibeamus 24
Locutus est 1
Omnis terra adoret te 30
Quadraginta annis 1
Scindite 24
Temptavit 1
Tribularer si nescirem 12, 24

VERSOS

Angelis suis 23, 24
Cecus sedebat 8
Crux benedicta 30
Dicet Domino 24
Dirigatur 8
Ductus est Ihesus 24
In ieiunio 24
Ipse liberavit me 24
Miserere mei 13
Salvum me fac 11
Scapulis suis 24, 25
Scuto circumdabit 24, 25